

Неефективність системи БПД – підтвердження практикуючого судді

У 2011 році був прийнятий Закон України «Про безоплатну правову допомогу». Дійсно, така допомога беззаперечно необхідна. Враховуючи шалену швидкість збідніння населення України вкрай важливо, що держава, яка не дає можливості громадянам заробити на свій захист, хоча б надає можливість отримати захист від професійних адвокатів за умови оплати їх праці з державного бюджету. Але чи все добре на теперішній час у системі надання безоплатної допомоги?

Певні норми Закону України «Про безоплатну правову допомогу» викликають щонайменше здивування. Так, наприклад, цим законом закріплено повноваження Кабінету Міністрів України (Міністерства юстиції України) проводити конкурс серед адвокатів для залучення до системи надання безоплатної правової допомоги.

Особа, яка є адвокатом, вже внесена до єдиного реєстру адвокатів України, тому навіщо та на яких підставах проводити додатковий конкурс? Хто саме буде проводити конкурс? Може один із заступників Міністра юстиції, який у невиконанні переважної більшості рішень судів Державною виконавчою службою Міністерства юстиції України звинуватив суди, а суттю звинувачення було те, що суди взагалі виносять рішення, які на його думку не можна виконати. Це виглядає як повна нісенітниця.

Цією нормою закону також суттєво обмежені права особи на вільний вибір правозахисника, встановлений ст. 59 Конституції України. Таким чином, значна кількість підзахисних та адвокатів, які не задіяні в програмі безоплатної правової допомоги, за цією ознакою піддаються дискримінації, тобто зазнають обмежень у реалізації або користуванні своїми правами і свободами.

Держава в свою чергу повинна забезпечити дію принципу недискримінації, а саме рівності прав і свобод певних груп і осіб відповідно до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», але відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» держава діє навпаки.

Підзахисний позбавляється права вибору адвоката в той час, як значна кількість кваліфікованих адвокатів, що можуть брати участь у розгляді справ, які не мають змоги оплатити послуги адвоката, усуваються навіть від можливості приймати участь в захисті прав особи.

На мою особисту думку безоплатну правову допомогу повинні мати можливість надавати усі адвокати. Можливо навіть запровадити певний обов'язок перед кожним адвокатом відпрацювати певний час на безоплатній основі, наприклад 20 годин на рік, при умові оплати таких послуг з державного бюджету.

Держава ні в якому разі не повинна втручатись в процесуальну схему відносин підзахисного та його адвоката. Вона має виконати лише функцію "гаманця" підзахисного шляхом оплати за нього за надані послуги адвоката.

Виробити таку систему оплати послуг адвоката досить легко. Майже усі процеси, а саме цивільний, кримінальний, адміністративний (окрім процесу по справам про адміністративні правопорушення) здійснюються виключно при фіксуванні технічними засобами. Іншими словами встановити час, який адвокат втратив на участь у процесі досить легко. Не складно розробити певну шкалу оцінювання послуг адвоката в залежності від складності справи.

Шляхом створення Координаційного центру з надання правової допомоги, держава начебто намагається на словах боротись з бюрократією, але в той же час в

системі Міністерства юстиції України створюється додатково Координаційний центр з надання безоплатної допомоги, штат якого щорічно збільшується та становить на сьогодні близько 600 співробітників. Ці службовці отримують заробітну плату і при цьому ніякої участі у захисті осіб не приймають. Вони займають приміщення, оплачують комунальні послуги, одним словом створюють видимість роботи. Значна кількість бюджетних коштів витрачається на діяльність самого центру, однак ці кошти можна витратити на оплату послуг адвоката, тобто за прямим призначенням безоплатної правової допомоги.

Це все при тому, що районні та міські управління юстиції, де працюють начальники, їх заступники, спеціалісти, тощо, майже взагалі нічим не завантажені. Навіщо створювати додатковий величезний бюрократичний апарат, коли відстежити час участі адвоката у судовому процесі може, наприклад, начальник управління юстиції та передати ці дані до обласного апарату для нарахування і виплати йому коштів. Призначення адвокатів особам, які потребують безоплатної правової допомоги можливо також здійснювати завдяки територіальним управлінням юстиції, що значно спростить та скоротить час самої процедури призначення і залучить у процес місцевих адвокатів.

Щодо якості безоплатної правової допомоги – я, як суддя можу сказати, що безоплатна правова допомога в Україні надається неякісна. На мій погляд для такого висновку є декілька підстав.

По-перше адвокат, який бере участь у розгляді різних справ в першу чергу обере саме ті процеси, де його послуги належним чином оплачуються клієнтом, а вже потім приділить увагу підзахисним, які йому надаються в рамках системи БПД. Це в основному призводить до необґрунтованого (у зв'язку з неявкою адвоката, який надає довідку про участь в іншому процесі) відкладення розгляду справи або до заміни одного безоплатного адвоката на іншого.

По-друге, Координаційні центри з надання БПД створюються в обласних центрах і переважна більшість адвокатів в них не є місцевими жителями цих районів, тому явка безоплатних адвокатів на процес майже завжди пов'язана із подоланням значної відстані та досить тривалим часом на дорогу, а також відсутністю можливості або бажання самого адвоката ознайомитись з матеріалами справи. Це при тому, що місцеві адвокати практично усуваються від участі в справах, але у разі наділення територіальних управлінь юстиції повноваженнями підбору безоплатних адвокатів (потенційно це може бути будь-який адвокат) - ця проблема би не існувала взагалі.

По-третє, завдяки переліченим вище причинам (недостатність часу на ознайомлення з матеріалами справи, відсутність часу на повноцінне проведення процесу, часту заміну та неявку адвокатів) надання безоплатної правової допомоги у нашій країні на сьогодні день є неякісною та неефективною. В кращому випадку досвідчений адвокат в ході розгляду справи, без належної підготовки, бігло ознайомлюється із суттю справи та бере активну участь в процесі. Але в переважній більшості випадків участь безоплатного адвоката обмежується фразами «на розсуд суду», «прошу суд суворо не наказувати мого підзахисного» і все.

Таким чином, участь безоплатного адвоката переважно зводиться до простої процесуальної присутності на досудовому слідстві чи в суді по тим категоріям справ, по яким участь адвоката у процесі є обов'язковою, що ніяк не можна вважати належним захистом прав громадян.